

PÄÄKIRJOITUS

Äänikynnyksen ongelma

Viime kuukausina on jälleen kerran tullut esille ajatus äänikynnyksen käyttöönotosta valtiollisissa vaaleissa. Tällä kerralla herätteen ovat antaneet ennen muuta ne hankaluudet, joita maassamme on koettu parlamentaaristen enemmistöhallitusten kokoamisessa. Puoluekenttä on todettu »pirstoutuneeksi», »toimivien hallituskoalitioiden» löytäminen vaikeaksi jne. Miksi ei siis siirryttäisi äänikynnysjärjestelmään olletikin, kun kansliapäällikkö Kai Korte on ilmaissut kantanaan, että tarvittava laki voitaisiin säätää ns. tavallisena lakina? Lieneehän tarvittava kannatus eduskunnassa taattu. Puuttumatta niihin valtiosääntöoikeudellisiin komplikaatioihin, joihin helposti tämän tyyppisissä asioissa joudutaan, esitän seuraavassa muutamia hieman yleisempiä näkökohtia äänikynnyksen käyttöönotosta.

Äänikynnystä kaipaava tulee tietysti ensinnä kysyneeksi, miksi ei kynnystä jo ole säädetty Suomen perustuslaeissa tai (jos Kortin tulkinta hyväksytään) tavallisissa laeissa. Selitystä voidaan tietysti etsiä erilaisista historiallisista seikoista, mutta saattaisi olla hyödyllistä pysähtyä hetkeksi miettimään mahdollisuutta, jonka mukaan suhteellinen vaalitapa on yleisesti katsottu oikeudenmukaiseksi. Jos hyväkymme John Rawlsin (*A Theory of Justice*, Cambridge, Mass. 1971) käsityksen oikeudenmukaisuudesta sosiaalisten instituutioiden perustavana ja ensisijaisena ominaisuutena, jota ei voida korvata muilla ominaisuuksilla, on selvää, ettei äänikynnys tulisi kysymykseen, ellei sitä katsota jollakin tavoin oikeudenmukaiseksi. Pelkkä toimiviin hallituskoalitiioihin vetoaminen ei tällöin kelpaisi äänikynnyksen perusteluna.

Tuntuu kuitenkin vaikealta kuvitella, että suhteellista vaalitapaa noudatettaessa meillä käytetty d'Hondtin menetelmä olisi yleisesti koettu oikeudenmukaiseksi. Voidaan jopa väittää, ettei yleisesti liene edes tiedossa, miten d'Hondtin menetelmä suhteutuu muihin vaalimatematiikkoihin. Kun vielä tiedetään, ettei mainittu menetelmä täydellisesti toteuta suhteellisuutta, voi kysyä, eikö äänikynnys vain vähän muuttaisi nykyistä menettelyä ollen jopa epäoikeudenmukaisuudessaan samansuuntainen kuin d'Hondtin menetelmä, ts. yleensä suuria puolueita suosiva. Tähän voidaan todeta, että vaikka ero nykyisen ja äänikynnysmenetelmän välillä onkin vähäinen nykyisten kannatussuhteiden vallitessa, on eroavuus kuitenkin periaatteessa merkittävä: d'Hondtin menettelyä ja siihen sisältyvää poikkeavuutta täydellisestä suhteellisyydestä on aikanaan ollut helppo perustella laskennallisilla käytännöllisyssyillä, kun taas äänikynnys tähtää *vaalien lopputuloksen välinearvon parantamiseen*. En väitä, etteikö tällaisella instrumentaalisella perustelullakin olisi merkitystä, mutta nähdäkseni on jäänyt näyttämättä, että äänikynnys on välttämätön ehto suomalaisen poliittisen järjestelmän toiminnalle.

Vielä suuremmat hankaluudet ovat edessä, kun joudutaan määrittämään äänikynnyksen korkeus. Olisiko 3 % valtakunnallisesti sopiva? Vai kenties 6 %? On selvää, että oikeudenmukaisuuspohdiskelut menettävät täysin merkityksensä tässä yhteydessä. Edelleen on huomattava, ettei hallituksen muodostaminen ole ainoa asia, mihin eduskunnan kokoonpano vaikuttaa. Eduskunta on ennen muuta lainsäädäntöelin, missä päätökset tehdään erilaisten enemmistösäännösten mukaisesti. *Markku Laakso* on väitöskirjassaan (*Kansanedustuslaitos koalitio- ja valtasuhderakenteena*, Helsinki 1975) osoittanut vaalimatematiikalla olevan vaikutus paitsi suoraan eduskunnan paikkajakoon myös päätössääntöjen välityksellä puolueiden valtaan Shapley-arvolla mitattuna (olettaen, että puolueiden kannatus on »annettu»). Näin ollen äänikynnyksymyksen rationaalinen tarkastelu edellyttää päätöksentekosäännösten samanaikaista tarkastelua.

Äänikynnyksestä keskusteltaessa on terveellistä ottaa huomioon myös tietyt »äärijärjestelyt»: yhden miehen vaalipiirit, joissa suhteellisuus on täysin syrjäytetty, ja täysin suhteellinen vaalimatematiikka, jossa äänikynnys on 0 %. Edellinen järjestely lienee oloissamme poissuljettu, vaikka se saattaisi hyvinkin johtaa toimiviin hallituskoalitioihin. Jälkimmäinen taas on tietystä intuitiivisessa mielessä oikeudenmukainen, mutta ainoastaan sillä edellytyksellä, että oletamme kansalaisten preferenssien intensiteetit yhtä suuriksi. Jos pyritään pelkästään eduskunnassa edustettuina olevien puolueiden lukumäärän vähentämiseen, päästäisiin tähän tavoitteeseen ilmeisesti pienemmin lainsäädännöllisin muutoksin lisäämällä vaalipiirien lukumäärää ja säilyttämällä d'Hondtin menetelmä (kiitän VTK *H. Paloheimoa* huomioni kiinnittämisestä tähän ratkaisuun). Ylärajana olisi tietenkin 200 vaalipiirin järjestelmä, siis yhden miehen vaalipiirit. Jos taas olisi kysymys pelkästään toimivien hallituskoalitioiden aikaansaamisesta, niin varmintä olisi parlamentarismista luopuminen. Tätä en esitä vakavasti otettavan vaihtoehtona, vaan kehotuksena pyrkiä nykyistä täsmällisempään hallitusjärjestelmämme toimivuuden analyysiin ja puutteiden spesifointiin.

Turku 7. 10. 1976

Hannu Nurmi